

11. Крочак-Шевчук Є. До Вичілок доріженька / Є. Крочак-Шевчук // Бучач і Бучаччина. Історико-мемуарний збірник. Український архів. – Т. XXVII. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто : Друкарня Української Видавничої спілки в Лондоні, 1972. – С. 497–500.
12. Кульчицька О. Народний одяг західних областей УРСР / О. Кульчицька. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 15 с. : табл. 64.
13. Левицький М. Спомин про Більче Золоте / М. Левицький // Чортківська округа. Український архів. – Т. XXVI. – Нью-Йорк ; Лондон ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 613.
14. Никорак О. Українські народні тканини XIX–XX ст. : типологія, локалізація, художні особливості. – Ч. I : Інтер'єрні тканини / О. Никорак. – Львів : НАН України, Ін-т народознавства, 2004. – 578 с.
15. Ніколаєва Т. Історія українського костюму / Т. Ніколаєва. – К. : Либідь, 1996. – 176 с. : іл.
16. Сніжко В. Ідеологія терену / В. Сніжко // ОМ. – 2002. – № 1. – С. 30–31.
17. Тканко З. Народний одяг Поділля в збірках Державного музею етнографії народів СРСР у Ленінграді / З. Тканко // НТЕ. – 1985. – № 3. – С. 61–63.

Актуальностью является потребность углубленного исследования народной одежды Западного Подолья как неотъемлемого элемента художественного наследства, которое содержит неисчерпаемый этнографический материал народоведа для использования и применения его в современной практике дизайнеров-модельеров, художников декоративно-прикладного искусства.

Ключевые слова: традиция, нательная одежда, поясная одежда, бедренная одежда, орнамент, покррой.

Actuality is a necessity of deep research of folk clothes of Western Podillya as an inalienable element of artistic inheritance, which contains inexhaustible ethnographic material of ethnology for the use and its application in modern practice of designers-designers, artists of the decoratively-applied art.

Key words: traditions, worn next to the skin clothes, half-length clothes, femoral clothes, decorative pattern, cutting out.

УДК 745.51: 749.1

Марія Дяків

ДО ІСТОРІЇ МІСЬКОГО МЕБЛЯРСТВА ГАЛИЧИНИ

У статті подана інформація про функціонування деревообробної школи в м. Станіславів кінця XIX – початку XX ст. Висвітлено основні напрями навчання в школі майстрів столярної справи та наведено досі не відомі приклади типологічних груп наборів художніх меблів Станіславівської столярної школи. Проаналізовано вплив історичних стилів на тектоніку меблів, серед яких домінував модерн і народно-стильова течія.

Ключові слова: меблярство, меблевий набір, стиль, ремісник, конструювання.

З огляду на суттєве зацікавлення широкого кола вчених, колекціонерів, майстрів меблевої справи, студентів та учнів художніх навчальних закладів до давніх меблів, а також дизайнерів до проектування новітніх аналогічних конструкцій, постала потреба комплексного опрацювання цього матеріалу в історичному, типологічному та стилістичному аспектах. Варто зауважити, що цінним з мистецтвознавчої позиції є зразки меблів, що були створені майстрами Станіславівської столярної школи, де було впроваджено в ремесло мистецький смак. Індивідуальний підхід до створення виробу, професійне конструювання, орієнтування на історичні стилі стали обов'язковою нормою і вимогами фахового підходу. Цей період був означений зростанням національної свідомості, захопленням етнографією та народною творчістю. Ідея національного стилю в меблярстві Галичини була реалізована проектуванням меблів, основою для яких обрали народні форми меблів.

Мета статті – простежити розвиток традиційного столярного ремесла на прикладі художніх виробів для Галичини столярної школи м. Станіславів.

У кінці XIX – на початку XX ст. сформувалось архітектурне та меблеве столярство в головних центрах Галичини, зокрема, Львові, Станіславові, Чернівцях, Коломиї, Тернополі, Вижниці, Косові. Часи розквіту міського столярства припали на другу половину XIX ст., чому

сприяв міграційний рух ремісників з австрійських провінцій і Відня в Галичину. Базою для розвитку столярства в містах Галичини було цехове ремесло XVI–XVII ст.

У другій половині XIX ст. формувався ринок збуту меблів, що задовольняв не тільки запити галичан, адже меблі місцевого виробництва користувалися попитом за межами Східної Галичини. Водночас налагоджене масове виробництво меблевих виробів у Празі, Відні, Вроцлаві, що були дешевшими від місцевих товарів, різко підривало розвиток столярного ремесла в містах Галичини. Основними постачальниками меблів у Галичину стали Віденська Spitalberger Waage і фабрика Тонета.

Головною умовою відродження меблевого столярства було практичне поєднання у сфері деревообробних промислів мистецького хисту й технічних досягнень. Упровадження в ремесло мистецького смаку, індивідуальний підхід до створення виробу, професійне конструювання, орієнтування на історичні стилі стали обов'язковою нормою і вимогами фахового підходу. Кінець XIX – початок XX ст. був означений зростанням національної свідомості, захопленням етнографією та народною творчістю. Ідея національного стилю, популярна тоді серед архітекторів різних європейських країн, сприяла відродженню деревообробного ремесла. Так, у Польщі в 1880 р. було “відкрито” Закопане з народними гуральськими будівлями, з огляду на які критик і художник Станіслав Віткевич (1851–1915) “більше ніж десять років пропагував так званий закоп'янський стиль як ідеальний взірць для польської національної архітектури” [3, с.117–118].

Зміни в характері архітектури кінця XIX ст. викликали зацікавлення будівничих народною матеріальною культурою, дерев'яною архітектурою, яким і належить створення однієї з перших шкіл деревного промислу в Закопаному. Заснування школи в курортній гірській місцевості розпочав у 1870 р. архітектор Едгар Ковач. Визначальною особливістю школи мало стати вивчення й використання традицій народного мистецтва, зокрема, вивчення орнаментального декору та його подальше застосування у виробках з дерева. Програма школи передбачала також вивчення й практичне використання не тільки народного мистецтва, а також і форми різних стилів та історичних епох.

Аналогічні навчальні заклади були створені в Східній Галичині, у т. ч. школа різьби в Риманові (1874), відділ художньої обробки дерева (сницарства) Львівської ХПШ (1882), промислова школа в Станіславові (1884), столярна школа в Чернівцях (1886), деревообробна школа в Коломиї (1890), столярна школа в Тернополі (1898), Товариство для розвою Руської шкатулки у Львові (1898), школа різьбярства та металевої орнаментики у Вижниці (1904), столярна майстерня кооперативу “Промисел” у Верхньому Синьовидному (1926), столярські курси “Рідної школи” у Косові (1926) [6, с.81].

З ініціативи педагогічного товариства м. Станіславів на основі промислової школи в 1904 р. було засновано крайову школу столярства й токарства за кошти міської та повітової рад у будинку міської реальної школи [5, с.10]. Обладнання аудиторій, кабінетів та учнівських помешкань виконали самі учні в так би мовити “англійському стилі”. Діяльність школи висвітлювалася в місцевій пресі, зокрема, у газеті “Kurier Stanislawski”. Розміщені в цьому виданні публікації свідчили про авторитет школи, про надання нею кваліфікованої професійної ремісничої підготовки, про забезпечення учнів замовленнями на виготовлення меблів.

У Станіславівській крайовій школі столярства й токарства навчання тривало три роки. Програма його складалася з опанування теоретичних і практичних наук, а в “основу навчання були покладені принципи науковості, доступності” [1, с.149]. Теоретична наука сприяла всебічному розвитку учнів і відображалася в кількох предметах: релігії (1 год на тиждень), польській мові (2 год), німецькій мові (1 год), рахунках (2 год), вільних ручних рисунках. Найбільше програмового часу відводилося на виконання практичних робіт (40 год). Заняття в школі проходили за чітким розкладом, з 8 до 12 години та з 14 до 18 години. За кожним учнем закріплювалося робоче місце (столярський, токарський чи сницарський верстат, шафки з інструментами, рисувальний стіл у великому рисувальному кабінеті).

Перший рік навчання розпочинали методичним ознайомленням з інструментами та вивченням способів обробки деревини, технологічних особливостей деревини краю, різних варіантів її використання. На другому році навчання учнів залучали до виконання виробів із дерева та виготовлення мистецьких творів з м'якого дерева. Крім того, учні поступово опанову-

вали токарну справу й виточували для себе необхідні речі домашнього вжитку. А на третьому році навчання самостійно виконували вироби за попередньо зробленим ескізом і прикрашали їх орнаментальною різьбою за власною композицією. Столярними роботами в школі керував професор Горецький, фахові дисципліни вели професори Січко й Хожемський.

У школі програму з рисунка опановували протягом трьох років. Перший рік характеризувався посиленою підготовкою з рисунка, зокрема, малювали з натури геометричні фігури, просторові геометричні та лінійні орнаменти, починаючи з нанесення простих фігур (ліній, кіл, геометричних орнаментів) і закінчуючи копіюванням складних орнаментів. На другому й третьому роках навчання до програми з рисунка входило малювання плоских орнаментів, груп предметів з обов'язковим показом перспективних скорочень. Геометричні рисунки доповнювали відомостями з проєкційного малювання, вивчали найважливіші класичні стилі, які викладав професор Міхал Рембач.

Про асортимент виробів столярної школи в Станіславові можна дізнатися з альбому таблиць, декілька сторінок яких з автентичними печатками “krajowa szkoła stolarstwa i tokarstwa w Stanisławowie” знаходяться в приватній збірці. Альбом, очевидно, було створено як каталог до крайових виставок і він якнайкраще висвітлював діяльність школи. У тогочасних публікаціях давалися позитивні відгуки про крайову виставку 1873 р., “що заклала перші “оздоровчі” тенденції моди на чистоту стилістики, рукотворне начало та мистецькі вартості” [4, с.82].

На табл. №309 і 310 (рис. 1) зображено декілька наборів для кухні, столової, у яких помітні тектонічні ознаки ампіру. Оздоблення двох кренесів з кухонного набору дублюють манеру декорування меблів французького ампіру, поверхня фасадів прикрашена малюнками лаврового вінка, проте в масивних шестикутних тумбах нижніх ярусів відчувається вплив місцевих традицій народного меблярства. Два види конструкції кренесів мають різне вирішення – в одному це традиційна форма (дводверна тумба з нішою), де переважає функція зберігання посуду та кухонного начиння на полицях, а в іншому варіанті шафа з інноваційним способом зберігання – на гачках, прикріплених до площини щита. До цього набору додано кухонний стіл з дощатими ніжками та шухлядами під стільницею і доповнено цей набір стільцями простої прямолінійної конструкції.

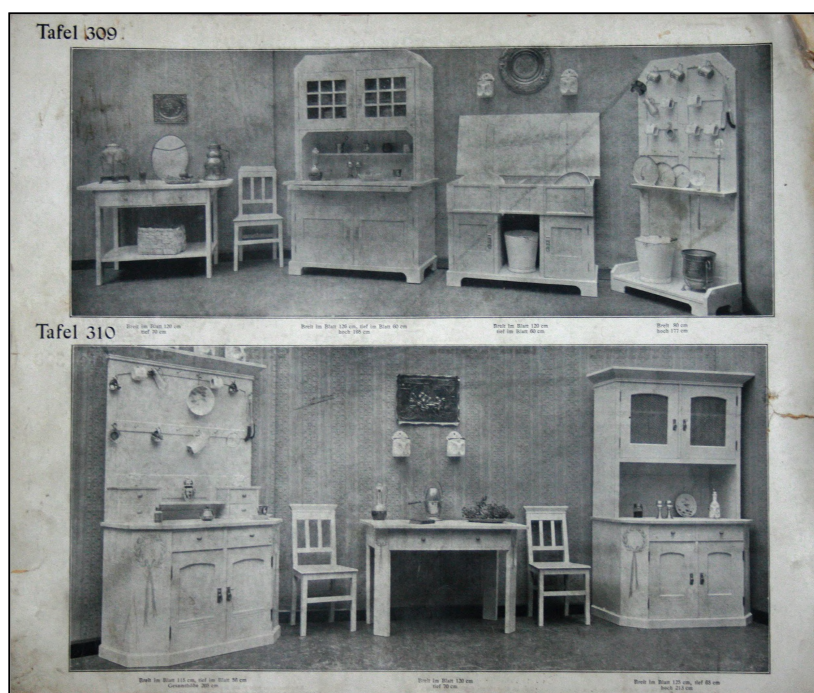

Рис. 1. Таблиці №309, 310. Набір меблів для кухні.
Власність Р.Абдурагімової

В іншому наборі меблів для кухні (табл. №309) кренес із приставкою (щит з гачками) замінено “кухонним вішаком” з двома полицями – перша для відер, а друга для зберігання кухон-

ного начиння, що кріпляться на стінці фільоночної конструкції з гачками. Для зручності в наборі є тумба для миття посуду з відкидною стільницею, під якою є два відділення для безпосереднього миття посуду, нижня частина виробу має тумби, розділені нішою. Корпусні меблі розміщені на профільованих масивних цоколях, що візуально збільшують габарити фільоночно-рамкових фасадів з трапецієподібними – зрізаними по кутах верхніми частинами.

Дещо іншу тектоніку мають кухонні набори (табл. №307, 308) з виразними ознаками модерну та народно-стильової течії галицького меблярства (рис. 2).

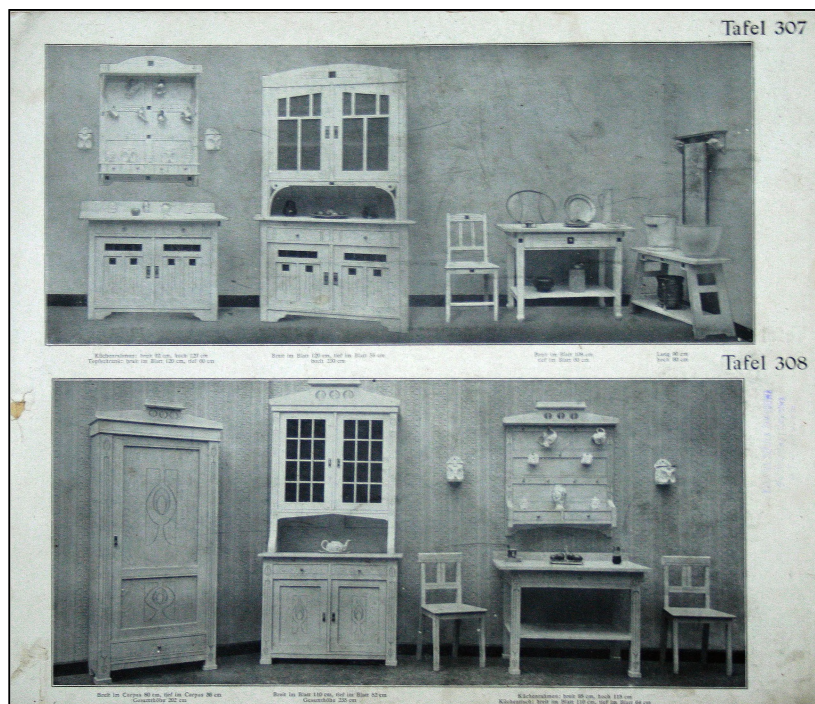

Рис. 2. Таблиці №307, 308. Набір меблів для кухні.
Власність Р.Абдурагімової

Вирізняються нетрадиційні комбінації тумби та мисника з гачками замість полиць (табл. №307), які є похідними трансформаціями від креденса двоярусної конструкції з профільованою нішою та царгою. Незмінними є конструкції стола та стільців, а для миття посуду розроблена підставка-лава – продовгуватої форми із щитоподібними ніжками та полицею внизу. У набір для кухні та столової (табл. №308) входять шафа, креденс, мисник, стіл і стільці, які декоровані рослинним орнаментом (стилізований бутон квітки на стеблі). Також використані в оздобленні фасадів корпусних меблів архітектурні елементи, зокрема, профільовані карнизи, ніші псевдопілястри. Різноманітність конструктивних рішень, що доповнені гармонійним декором, є результатом художніх пошуків майстрів-меблярів, які вміло застосували й поєднали західноєвропейський досвід і засади народного мистецтва Галичини.

Серед меблів для вітальні вирізняється набір: чайний столик, стільчики, крісло, підставка для квітів або етажерка. Зокрема, в альбомі запропоновано декілька варіантів таких наборів, де акцентовано увагу на функційних та стильових ознаках виробів. Вони доповнені найпоширенішими типами м'яких меблів для сидіння, які вдало комбінуються з продовгуватими столиками (прототип сучасного журнального стола). Сюди ж до перелічених меблів входить стілець (курдибан) на ледь вигнутих ніжках зі вставками шкіряної оббивки на спинці та сидінні. Продовгата конструкція підставки для квітів оздоблена ажурним візерунком та естетично доповнює набір. Набір доповнений етажеркою з решіткоподібними боковими стінками, ритм яких повторюється на спинках стільців і в проніжках напівовального крісла. Вплив модерну відчутний у профільованих елементах та заovalених деталях меблів, а ритмом хвилеподібних ліній збагачені конструкції меблів набору для відпочинку, зокрема, складна форма столика: кругла в плані стільниця розміщена на чотирьох масивних, профільованих ніжках, які внизу

сполучені з круглою щитоподібною підставкою. Для них характерні злегка вигнуті, профільовані лінії спинок, сидінь, білець стільців і крісел, які доповнюються фактурною м'якою оббивкою.

У проектуванні меблів школи використовували елементи ренесансу, готики, що виражено в еkleктичному поєднанні видовжених пропорцій (готика) і геометризованого орнаменту (модерн) у наборі меблів для вітальні (табл. №277) і доповнено цікавими конструктивними рішеннями книжкової шафи, дивана, двох пеналів та письмового столу. Корпус книжкової шафи поділений на центральну частину (дві тумби й ніша) і на два пенали-приставки з боків. На дверцятах пеналів нанесено геометричний орнамент із спіралеподібних ліній у колі, що змістовно доповнюють стрічковий декор на карнізі. Мотивом “безконечника”, “трикутника” оздоблені спинка й сидіння дивана, який розміщено поміж пеналів, що з'єднані книжковими полицями-тумбами та нішами (рис. 3). Художня виразність шафи рамко-фільонкової конструкції тектонічно підтримана прямокутними формами дивана, пеналів і письмового столу. Варто зазначити використання металевих ромбоподібних ручок, які є своєрідною оздобою меблів з вищезазначеного набору.

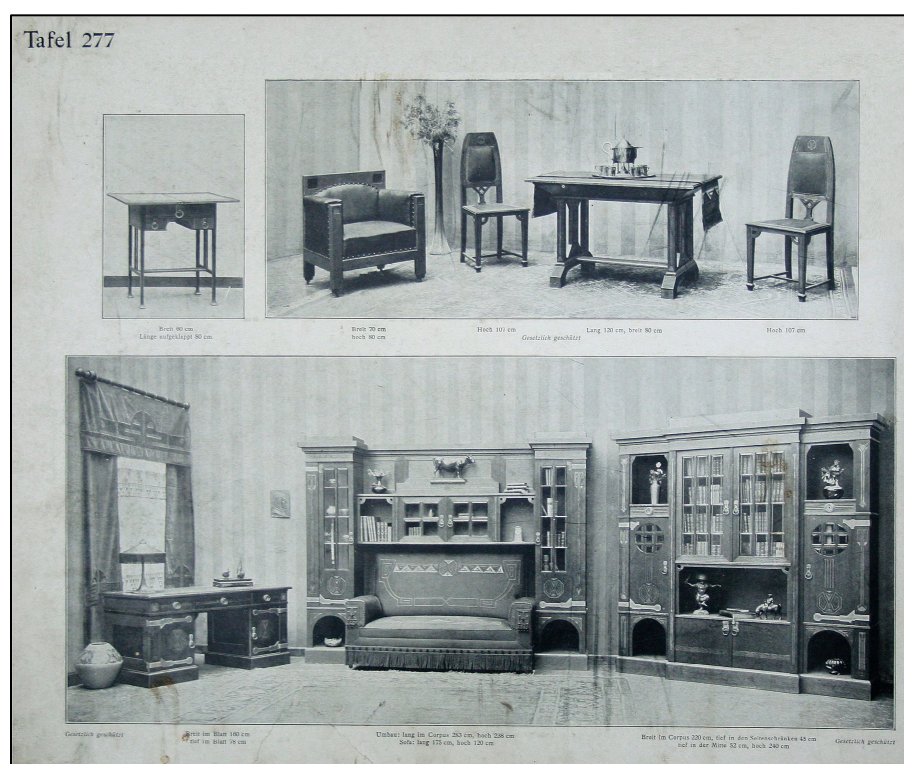

Рис. 3. Таблиця №277. Набір меблів для вітальні.
Власність Р.Абдурігімової

Зібрані варіанти наборів в альбомі за нумерацією дозволяють стверджувати, що в столярній школі створено ґрунтовну, професійну та мистецьку основи для підготовки фахівців з виготовлення художніх меблів, куди входили задум, ескіз, проект, креслення, технічні розрахунки. Такі комбінаторні пошуки зумовлені споживчим ринком і змінами в архітектурному плануванні помешкань галичан. Зокрема, в одному виробі намагалися поєднати функції двох і більше типологічних груп меблів, наприклад, книжкову шафу доповнено секретером з антресолями. В іншому варіанті меблевого набору для вітальні спрощено конструкцію книжкової шафи, диван уміщено в нішу з книжковою полицею, а письмовий стіл замінено столиком з приставкою або дводверною тумбою. Найпоширеніша конструкція дивана – виріб з високою спинкою, розміщений в ніші з книжковими полицями, тумбами, годинником тощо. Такі меблі, окрім підвищеної зручності в користуванні, були ще й творами декоративно-прикладного мистецтва, адже їх оздоблення вимагало творчої майстерності різьбяра й столяра у виконанні модерних орнаментів.

На крайовій виставці 1894 р. Станіславівська крайова школа столярства й токарства “представила продукцію, яка в художньому відношенні орієнтувалась на українське народне мистецтво” і, зокрема, “вироби художнього столярства: столи, різьблені і малювані касети, ліхтарі” [2, с.49]. Поступово школа набула гарну професійну репутацію і тому не всі бажаючі могли там навчатися, відбувалися відбори вступників.

На крайовій виставці 1901 р. школа представила меблевий гарнітур (сервант, креденс, стіл та стільці), виконаний за народними мотивами [8, с.1–2]. У токарському відділі практикувалося виробництво декорованих аксесуарів для куріння (люльок, портсигарів, папіросниць тощо), а також виготовлення різних побутових виробів (столів, ліхтарів, тарелей та ін.) у “ренесансній”, “старонімецькій”, а також у “народній” стилістиці” [7, с.2]. Шкільна продукція йшла на замовлення окремих осіб й установ, організацій, на продаж Відділу крайового у Львові. Випускники школи влаштовувалися в різьбярських, столярських і токарських майстернях Станіславова, Кракова, Львова, Тисмениці, Дрогобича, Ягельниці та інших міст, сіл.

Висновки. Історія деревообробних шкіл Західної України кінця XIX – початку XX ст. висвітлює роботу освітньо-навчальних осередків, які визначили подальший розвиток народного, професійного мистецтва, а також залишили творчу, педагогічну, естетичну спадщину. Діяльність Станіславівської школи була досить плідною, що виявилось в пошуку нових художніх форм меблевих виробів, їх художньої виразності, організації предметного середовища. Школа відіграла значну роль у популяризації галицького мистецтва та гуцульського народного мистецтва, а також сприяла розвитку художнього ремесла. Найвизначнішим її досягненням було збереження та використання національних культурних традицій у предметному середовищі, у практиці створення архітектурних споруд, інтер’єрів і у виготовленні меблів (спальних наборів, шаф, креденсів (буфетів), столів, ліжок, крісел, диванів, стільців) з використанням народних мотивів вишивки, писанкового орнаменту.

1. Волинська О. Мистецька освіта на Гуцульщині (кінець XIX – перша третина XX століття) / Олена Волинська // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2003. – Вип. V. – С. 145–155.
2. Нога О. Іван Левинський / Олег Нога. – Львів, 1993. – 76 с.
3. Ольшевский А. Основные направления в польской архитектуре на рубеже XIX–XX вв. / А. Ольшевский // Художественные процессы в русском и польском искусстве XIX – начала XX века. – М., 1977. – С. 110–124.
4. Художественное убранство русского интерьера XIX века : очерк-путеводитель / под ред. И. Н. Ухановой. – Л. : Искусство, 1986. – 141 с.
5. Школа промыслова в Станиславе // Господарь и Промышленник. – 1886. – Ч. 1. – С. 10.
6. Шмагало Р. Т. До історії деревообробних шкіл Західної України кінця XIX – початку XX ст. / Р. Т. Шмагало // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів, 1999. – Вип. 10. – С. 80–89.
7. Kurier Stanislawski. – 1904. – № 4626. – S. 2.
8. Kzajowy wazstat stolarski w Stanislawowie // Kurier Stanislawski. – 1904. – № 462. – S. 1–2.

Ценными с искусствоведческой позиции есть образцы мебели, созданные мастерами Станиславской краевой школы столярного и токарного дела периода конца XIX – начала XX ст. Внедрение в ремесло художественного вкуса, индивидуальный подход к созданию изделий, профессиональное конструирование, ориентирование на исторические стили стали обязательной нормой и требованием профессионального подхода. Этот период был отмечен ростом национального самосознания, увлечением этнографией и народным творчеством. Идея национального стиля была популярна среди архитекторов разных европейских стран и способствовала возрождению деревообрабатывающего ремесла.

Ключевые слова: мебельное дело, мебельный набор, стиль, ремесленник, конструирование.

The article contains the information about functioning in school Stanislaw wood from the late XIX – early XX century. The main areas of study joinery craftsmen in this school. The main typological groups of artistic furniture, which are combined into sets. The influence of tectonics on historical styles of furniture, among which dominated modern and folk-style flow.

Key words: art furniture, furniture set, style, art design.